

GECKO, Tomáš: *Trh stavebních hmot v Předlitavsku a Československu v letech 1873–1938*. Rukopis disertační práce. Praha: Ústav hospodářských a sociálních dějin, Filozofická fakulta, Univerzita Karlova 2017, 467s., 126 obrazových příloh v textu.

Oponentský posudek disertační práce:

PhDr. Martin Jemelka, Ph.D.

Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i.

Disertační práci PhDr. Tomáše Gecka *Trh stavebních hmot v Předlitavsku a Československu v letech 1873–1938* považuji za velmi zdařilý vstup do české historiografie hospodářských a sociálních dějin, jemuž předcházelo disertantovo archivní studium v širokém spektru archivních institucí na území České, Rakouské a Spolkové republiky Německo a publikování celé série studií v letech 2014–2016, které se staly buď přípravnou platformou předkládané disertační práce,¹ nebo rovnou její integrální součástí, jak tomu bylo v případě studie věnované tzv. Akci Grygov,² zahrnuté do subkapitoly 4.3. Disertační práce je autorovým precizním pokusem o uchopení nepříliš frekventovaného tématu industrializace stavebnictví a výroby stavebních materiálů optikou etablovaných ekonomických a ekonomicko-historických teorií, a to ve formálně velmi zdařilém formátu, jehož účtyhodný poznámkový aparát doplňuje solidní obrazová dokumentace. Její implementace do samotného textu disertační práce propůjčuje práci monografický formát a podobu. Stranou lze ponechat občasně překlapy a stylisticko-gramatické nepřesnosti, které jsou daní za reprezentativní rozsah práce a lze je snadno odstranit při důkladnější jazykové revizi, čímž současně naznačuji vítané zveřejnění disertační práce v knižní podobě. Z formálního hlediska mám jen drobnou výhradu k velmi povšechnému uvádění bibliografických údajů v případě biografických hesel, u nichž v poznámkovém aparátu postrádám údaje o jejich autorech (zmiňuji např. *Československý a Slovenský biografický slovník* ad.).

Vlastním cílem disertační práce je problematika formování a vývoje trhu stavebními hmotami v geograficky a temporálně přesvědčivě vymezeném prostoru, totiž na území Předlitavska a Republiky československé, a to v periodě mezi nástupem tzv. velké deprese (1873) a přelomovými léty 1938/1939, tedy v době mezi nástupem zprůmyslnění produkce stavebních hmot a zapojením českých zemí do velkoprostorové ekonomiky Velkoněmecké říše. Meritem zvoleného tématu jsou tržní vývojové tendence, monopolizace trhu, státní intervencionismus a proměny institucionálního rámce podnikatelských aktivit, včetně intervencí bankovního sektoru a expanze kapitálových společností. Elementární tržní podmínky, struktura trhu, strategie aktérů nebo výkonnost trhu jsou detailně sledovány v interpretačním rámci

¹ Gecko, Tomáš: Pod bičem konkurence – vzestupy a pády krále stavebních hmot: Rudolf Barta starší (1868–1952). In: Pivo, zbraně i tvarůžky: podnikatelé meziválečného Československa ve víru konjunktur a krizí. Praha: Maxdorf, 2014 s. 217–232; Úloha českých cementáren v předlitavských kartelech (1901–1918). In: Minulostí Berounska: sborník Státního okresního archivu v Berouně. Beroun: Státní oblastní archiv v Praze pro Státní okresní archiv Berouně, roč. 17 (2014), s. 71–105; Kartelizace cementářského průmyslu v kontextu hospodářských krizí v období let 1901–1938: In: Fenomén hospodářské krize v českých zemích 19. až počátku 21. století: cyklický vývoj ekonomiky v procesu gradující globalizace. Praha; Ostrava: Nová tiskárna Pelhřimov, 2015, s. 205–218; Značka „Made in Czechoslovakia“ v Zemi vycházejícího slunce: propagační činnost první Československé republiky v meziválečném Japonsku. In: České, slovenské a československé dějiny 20. století, 10. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2015, s. 69–76; Competitors in the Same Boat: Business Strategies of the Leading Players on the Czechoslovak and Austrian Cement Markets (1918–1938). Prager wirtschafts- und sozialhistorische Mitteilungen = Prague Economic and Social History Papers, sv. 23, č. 1 (2016), s. 76–96; Králův Dvůr ve stínu Perlmoosu: konkurence a kooperace na předlitavském trhu s cementem před rokem 1918. In: Minulostí Berounska: sborník Státního okresního archivu v Berouně. Beroun: Státní oblastní archiv v Praze pro Státní okresní archiv Berouně, roč. 19 (2016), s. 73–109.

² Gecko, Tomáš: „Akce Grygov“: Neúspěšný pokus Bařova koncernu o průnik do cementářského průmyslu. Hospodářské dějiny = Economic history, roč. 29, č. 1 (2014 [vyd. 2016]), s. 37–81.

průmyslové ekonomie (paradigma Structure-Conduct-Performance), ekonomie, ekonomické geografie, respektive standardní metodologie hospodářských dějin (business history, hermeneutická, případně statistická metoda). Odbornou relevancí posuzované disertační práce zvyšuje vstupní, až antropologická argumentace, zdůrazňující jak přirozenost stavebních aktivit a pořizování stavebních hmot v existenciálním boji člověka o zajištění elementárních materiálních jistot (s. 7), tak genetické dopady stavebního podnikání na morfologické utváření krajiny českých zemí nebo současnou podobu bytového fondu v České republice (s. 9).

Autorovo úsilí o precizní zacházení s tématem dokumentuje jak jeho terminologické (subkapitola 1.1), tak meritorní vymezení (subkapitola 1.2). Otázkou směřovanou k autorovi disertační práce zůstává, zda neměla být v těchto souvislostech disertační práce vybavena alespoň pokusem o jazykový diskurz k terminologické problematice, zvláště s ohledem k bohaté šíři zpracovaného pramenného materiálu. Terminologické proměny a zvraty v jazykovém diskurzu mohly leccos nového o problematice naznačit, což mohlo autorovi usnadnit koncepci subkapitoly o současném stavu poznání (subkapitola 1.3) a pramenné základně (1.4), které sice svědčí o disertantově důvěrné znalosti problematiky, neopouštějí ovšem standardní rámec prostého výčtu. Spíše výjimečně zprostředkovávají analytický vhled do problematiky pramenné báze a dosavadní historiografické produkce k tématu. Vlastním tématem disertační práce je problematika „výkonu trhu se stavebními hmotami“, k jejíž smysluplné interpretaci v prostředí značně fragmentární pramenné základny autor disertační práce sáhnul po teoretické výzbroji Schumpeterovy teze o monopolistických praktikách a kreativní destrukci, pracích o ekonomii průmyslové organizace (Bain, Mason), paradigmatu Struktura-Conduct-Performance, případně A. Weberově teorii lokalizaci. Otázkou zůstává, zda disertant nemohl s těmito teoretickými koncepty nakládat kritičtěji a vymezit v práci i jejich interpretační mantinely.

Určité výhrady mám z pozice oponenta disertační práce vůči kapitole 2.1 *Poptávková strana*: přes opakované pročtení této pasáže posuzované disertační práce se nemohu zbavit přesvědčení, že v kapitole není adekvátně rozlišováno mezi *architekturou* a *stavitelstvím*, ačkoliv autor opakovaně operuje termínem *industriální architektura*. Podobně je kapitola příliš závislá na tradiční chronologické struktuře a dostupné literatuře, ačkoliv chápu, že obsah kapitoly není hlavním předmětem disertační práce. V kapitole jsou příliš akcentovány excelentní příklady a jsou upozaděny ony segmenty stavebního vývoje a stavebních aktivit, v nichž industrializace stavebnictví probíhala nejrychleji, totiž segment hromadného bydlení, např. v podobě dělnických kolonií a dělnických kasáren, na nichž by bylo možno velmi dobře demonstrovat jak industrializaci a unifikaci stavebnictví, tak dokonce stavební aktivity některých stavebních podniků, o nichž mj. disertační práce pojednává, a to v segmentu bytové výstavby. Za naopak velmi zdařilé a čtivé pasáže disertační práce považuji ona místa v textu, která jsou věnována tradičně nepříliš čtivé problematice výrobních postupů, jak je tomu např. na s. 102nn.

Vlastní jádro disertační práce je koncentrováno v kapitolách č. 3 (*Struktura trhu*), č. 4 (*Chování tržních subjektů*) a č. 5 (*Výkon trhu*): Za obzvláště zdařilou považuji především celou kapitolu 4.1 věnovanou legalitě a legitimitě monopolu, v níž je artikulována otázka legislativního rámce stavebního podnikání, procházející jako červená nit celou prací. Ačkoliv oceňuji zařazení subkapitoly 3.5.2 o bytovém zákonodárství a zákonech na ochranu nájemníků, kterou bych v disertační práci na zvolené téma zprvu neočekával, i v této subkapitole, odkazující na disertantovo vědomí důležitých sociálních konsekvencí stavebního podnikání a podnikání se stavebními hmotami, postrádám diskurz na téma stavebního podnikání velkých průmyslových korporací, které byly hlavními nositeli industrializace stavebnictví a současně investory v oblasti bytové výstavby. Přitom je v disertační práci oprávněně upřena pozornost na akciovou společnost Štrambersko-Vítkovických cementáren, integrální součástí koncernu Vítkovické horní a hutní těžířstvo (na s. 206 autor omylem lokalizoval Štramberk a Vítkovice do Slezska). Polemizovat by bylo možno i s autorem přejatým tvrzením o podnikatelských aktivitách

koncernu Baťa v oblasti pojišťovnictví a dopravě. Při autorově znalosti baťovské problematiky a koncernové struktury by bylo možno očekávat, že v něm vzklíčí pochyby, zda lze skutečně firemní dopravu, natož koncernové aktivity v oblasti pojištění zaměstnanců, označit za podnikání, když byly orientovány čistě interiovně jako segment firemní personální politiky, nikoliv exteriorně jako nový segment tržních aktivit. Ale budiž, tyto informace byly autorem přejaty z existující literatury a řádně bibliograficky citovány. V sousedství velmi zajímavé kapitoly č. 5, polemizující s tradičně hodnotově negativním hodnocením kartelových sdružení, působí tyto výhrady jako efeménní.

Žádná z výše uvedených výhrad, které mají spíše charakter diskusních impulzů a podnětů k promýšlení, případně vyjasnění, nesnižuje celkovou hodnotu disertační práce, která si vytkla za cíl pojednat o podstatném tématu hospodářských dějin českých zemí a střední Evropy v době vrcholící industrializace. Úsilí o terminologickou preciznost, přesné vymezení tématu, hlubokou heuristiku a interpretační inovativnost, nespočívající pouze a jen v příklonu k etablovaným ekonomickým teoriím západní historiografie, nelze hodnotit jinak než jako výborné. **Disertační práci samu hodnotím jako výbornou** a v upravené podobě bych ji uvítal jako cenný příspěvek soudobé hospodářské historiografii českých zemí.

V Praze 25. 9. 2017

PhDr. Martin Jemelka, Ph.D.